

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ - ਸਬਦ ੨੩

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਰਤੀ ਮਜਨੁ ਮੁਰਾਰੇ ॥

ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੬੯੪

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਰਤੀ ਮਜਨੁ ਮੁਰਾਰੇ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਛੁਠੇ ਸਗਲ ਪਾਸਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਸਨੇ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਉਰਸਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਕੇਸਰੇ ਲੇ ਛਿਟਕਾਰੇ ॥

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਅੰਭੁਲਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਚੰਦਨੇ ਘਸਿ ਜਪੇ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤੁਝਹਿ ਕਉ ਚਾਰੇ ॥੧॥

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਦੀਵਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਬਾਤੀ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਤੇਲੁ ਲੇ ਮਾਹਿ ਪਸਾਰੇ ॥

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਕੀ ਜੇਤਿ ਲਗਾਈ ਭਇਓ ਉਜਿਆਰੇ ਭਵਨ ਸਗਲਾਰੇ ॥੨॥

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਤਾਗਾ ਨਾਮੁ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਸਗਲ ਜੂਠਾਰੇ ॥

ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਤੁਹੀ ਚਵਰ ਢੋਲਾਰੇ ॥੩॥

ਦਸ ਅਠਾ ਅਠਸਠੇ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ਇਹੈ ਵਰਤਣਿ ਹੈ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਕਹੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਰਤੀ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਰਿ ਭੋਗ ਤੁਹਾਰੇ ॥੪॥੩॥

ਸਾਰ: ਚਿੰਤਨ, ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ, ਅਤੇ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਲਈ ਸਮਰਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਠਹਿਰਾਉ ਦੇ ਇਕ ਪਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਵੈਚਾਲਿਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚਿੰਤਨ ਸਾਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਯੋਗ ਕੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਸਾਨੂੰ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੱਤਸਾਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ ਸਾਡੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਆਵੇਗਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੇਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਰਤੀ ਮਜਨ੍ਹ ਮੁਰਾਰੇ ॥

ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੈ।

ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਝੂਠੇ ਸਗਲ ਪਾਸਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਸਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਹਿ-ਦਿਲੋਂ ਏਕਤਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਅਭਿਆਸ ਸਿਰਫ਼ ਰਸਮੀ ਦਿਖਾਵਾ ਹਨ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਸਨੇ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਊਰਸਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਕੇਸਰੇ ਲੇ ਛਿਟਕਾਰੇ ॥

ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪੂਜਾ ਪੱਧਤੀ ਲਈ ਵਿਛਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚਟਾਈ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਊਰਜਾ 'ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਪੱਥਰ ਤੋੜਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਤ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਏਕਤਾ 'ਤੇ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ ਕੇਸਰ ਦੇ ਲੇਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਛਿੜਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਧਰੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਖਾਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਅੰਭੁਲਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਚੰਦਨੇ ਘਸਿ ਜਪੇ ਨਾਮੁ ਲੇ ਤੁਝਹਿ ਕਉ ਚਾਰੇ ॥੧॥

ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹੈ; ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਊਰਜਾ 'ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਨਾਲ ਰਗੜ ਕੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੇਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਏਕਤਾ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ, ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਚੇਤਨਾ ਲਈ ਇਕ ਭੇਟ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਬਿਬੇਕ ਨਾਲ ਤੰਦਰੂਪ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਤਰੀਵੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੧)

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਦੀਵਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਬਾਤੀ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਤੇਲੁ ਲੇ ਮਾਹਿ ਪਸਾਰੇ ॥

ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਦੀਵੇ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ; ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਊਰਜਾ 'ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਦੀਵੇ ਦੀ ਬੱਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਏਕਤਾ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇਲ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਨੂੰ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਤੇਲ ਨਾਲ ਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਕੀ ਜੋਤਿ ਲਗਾਈ ਭਇਓ ਉਜਿਆਰੇ ਭਵਨ ਸਗਲਾਰੇ ॥੨॥

ਜਦੋਂ ਚਿੰਤਨ ਰੂਪੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਘਰ ਨੂੰ ਉਜਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (੨)

ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਤਾਗਾ ਨਾਮੁ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਸਗਲ ਜੁਠਾਰੇ ॥

ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਧਾਰੀ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਊਰਜਾ 'ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ; ਸਾਰਾ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ, ਨਿਰੰਤਰ ਇਕਾਗਰਤਾ ਰੂਪੀ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਤੁਹੀ ਚਵਰ ਢੇਲਾਰੇ ॥੩॥

ਹਰ ਰਚਨਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਕੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਸਤਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਖੀ ਝੱਲਣ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। (੩)

ਦਸ ਅਠਾ ਅਠਸਠੇ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ਇਹੈ ਵਰਤਣਿ ਹੈ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਸਾਰੀਆਂ ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ, ਅੱਠ ਖੰਡਾਂ, ਅਠਾਹਠ (ਤੀਰਥਾਂ), ਅਤੇ ਜਨਮ ਦੇ ਚਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਗੂੰਜ ਸਮੁੱਚੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਰਹਿਤ ਸਰਵਵਿਆਪਕਤਾ ਬਾਰੇ

ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਕੀਕਤ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਾਨ, ਰਸਮ ਜਾਂ ਪਛਾਣ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਹੈ ਰਵਿਦਾਸੁ ਨਾਮੁ ਤੇਰੇ ਆਰਤੀ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਰਿ ਭੋਗ ਤੁਹਾਰੇ ॥੪॥੩॥

ਰਵਿਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਨਾਦ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਨੇਕ ਚਿੰਤਨ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਭੇਟ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੪)(੩)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਆਰਤੀ ਦੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਰੂਪ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਤਰੀਵੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ, ਦੀਵਾ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਬੱਤੀ ਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੇਲ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਵਾਇਤੀ ਰਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਅੰਤਰੀਵੀ ਨਾਦ ਦਾ ਤੱਤਸਾਰ ਹੈ, ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੁਪਾਂਤ੍ਰਿਤ ਕਰ, ਉਹ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਮ ਹਕੀਕਤ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮ ਸਤਾ ਨਾਲ, ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਰੂਹਾਨੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation

ਵੈੱਬਸਾਈਟ: OnenessInDiversity.com

ਈਮੇਲ: onenessindiversityfoundation@gmail.com